

Wychowanie i praca

Redakcja
naukowa

Zbigniew Marek
Janusz Mółka
Miłosz Mółka

Wychowanie i praca

W trosce o integralny
rozwój człowieka

Education and Work
For the sake of integral
development of man

Erziehung und Arbeit
In Sorge um eine integrale
Entwicklung des Menschen

Akademia Ignatianum w Krakowie
Wydawnictwo WAM

Kraków 2017

© Akademia Ignatianum w Krakowie, 2017
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 123 999 620 • faks 123 999 501
wydawnictwo@ignatianum.edu.pl
www.wydawnictwo.ignatianum.edu.pl

Publikacja dofinansowana ze środków przeznaczonych na działalność statutową
Wydziału Pedagogicznego Akademii Ignatianum w Krakowie

Recenzenci
dr hab. Józef Binnebesel, prof. UMK
ks. dr hab. Stanisław Chrobak, prof. UKSW

Redakcja
Magdalena Jankosz

Projekt okładki i stron tytułowych
Joanna Panasiewicz

ISBN 978-83-7614-263-0 (AIK)
ISBN 978-83-277-1267-7 (WAM)

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl
www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-255 • faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIEGARNIA WYSYŁKOWA
tel. 12 62 93 260
e.wydawnictwowam.pl

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	11
--------------------	----

Część pierwsza

Kulturowo-społeczny wymiar pracy

Katarzyna Błaszczuk Aksjologiczny wymiar pracy w procesie socjalizacji	25
Ireneusz Marian Świtła Bezrobocie i jego wymiar społeczno-etyczny	47
Piotr Musiewicz Purytańska etyka pracy a ewolucja angielskiej polityki społecznej	65
Barbara Kalinowska-Witek Ekspansja zawodowa kobiet z warstw posiadających na przełomie XIX i XX wieku.	83
Janusz Mółka Działalność akademickich sodalicii mariańskich wyrazem pracy na rzecz dobra wspólnego	101
Roman Ceglarek Wychowanie do pracy istotnym komponentem programu nauki religii rzymskokatolickiej w szkołach zawodowych w Polsce po przewrocie majowym	121
Katarzyna Jarkiewicz Wokół koncepcji współzawodnictwa	145
Małgorzata Lubieniecka Przynależność do krakowskich chórów i orkiestr formą spędzania czasu wolnego ludzi pracujących.	181
Małgorzata Michniak Praca nad sobą źródłem rozwoju duchowego i kulturalnego człowieka na przykładzie Świętego Jana od Krzyża.	195

Część druga
Pedagogia pracy

Stanisław Grochmal	
Ergonomiczny i duchowy wymiar pracy w przedsiębiorstwach ekonomii komunii	217
Krystyna Duraj-Nowakowa	
Pedagogika pracy nauczyciela.	241
Grzegorz Grzybek, Paweł Tobiczuk	
Etos pracy duchownego a założenia etyki rozwoju	257
Elżbieta Sternal	
Potrzeba i wartość wykształcenia w świadomości słuchaczy szkół dla dorosłych	271
Anna Seredyńska	
Praca wolontariusza hospicjum – darmowa czy bezinteresowna?	295
Joanna Sztuka	
Praca jako środek oddziaływań resocjalizacyjnych w polskim systemie penitencjarnym	325
Miłosz Mółka	
Resocjalizacja przez pracę	351
Sylwester Bębas	
Specyfika pracy resocjalizacyjnej w zakładach resocjalizacyjnych dla nieletnich	374
Józef Placha	
Znaczenie pracy w procesie rewalidacji osób z niepełnosprawnością . . .	387
Indeks osób	397

CONTENTS

EDUCATION AND WORK. For the sake of integral development of man

Introduction 15

First part

Social-cultural dimension of work

Katarzyna Błaszczuk Axiological dimension of work in the socialization process	25
Ireneusz Marian Światała Unemployment and its socio-ethical dimension	47
Piotr Musiewicz Puritan work ethic and evolution of English social policy	65
Barbara Kalinowska-Witek The professional expansion of women from moneyed classes at the turn of the 19th and 20th Centuries	83
Janusz Mółka Academic activities of the Marian Sodality represents the work for the common good.	101
Roman Ceglarek Education to work as an essential component of the Roman Catholic religious education programme in vocational schools in Poland after The May Coup d'État	121
Katarzyna Jarkiewicz Around the concept of competition.	145
Małgorzata Lubieniecka Music activities of working men's associations in Krakow	187
Małgorzata Michniak Self-development as a source of spiritual and cultural development on the example of St. John of the Cross.	195

Second part
Pedagogy of work

Stanisław Grochmal	
Ergonomic and spiritual dimension of the work in the Economy of Communion enterprises.....	217
Krystyna Duraj-Nowakowa	
Pedagogy of teacher's vocational activity	241
Grzegorz Grzybek, Paweł Tobiczuk	
Working ethos of a clergyman versus the premises of developmental ethics.....	257
Elżbieta Sternal	
The need and the value of education in the consciousness of adults learners schools'	271
Anna Sreedyńska	
Work of the volunteer of Hospice – free, if disinterested?	295
Joanna Sztuka	
Work as a mean of influence in resocialization in Polish penitentiary system	325
Miłosz Mółka	
Rehabilitation through work	351
Sylwester Bębas	
Jobs educators in a shelter for juvenile and correctional facility	374
Józef Placha	
The Meaning of Work in the Process of Rehabilitation of the Disabled.	387
Index of names	397

INHALTSVERZEICHNIS

Einleitung	19
----------------------	----

Erster Teil

Kulturell-soziale Bedeutung der Arbeit – sozialer Ausmaß von Arbeit

Katarzyna Błaszczuk Axiologisches Ausmaß von Arbeit im Prozess der Sozialisation	25
Ireneusz Marian Świtła Arbeitslosigkeit und ihr sozialetisches Ausmaß	47
Piotr Musiewicz Puritanische Arbeitsethik und Evolution der englischen Sozialpolitik . . .	65
Barbara Kalinowska-Witek Berufliche Expansion der Frauen aus den Besitzerschichten an der Wende des 19. und 20. Jahrhunderts.	83
Janusz Mólka SJ Die Tätigkeit der Akademischen Marianischen Kongregationen als Ausdruck der Arbeit für das Gemeingut	101
Roman Ceglarek Erziehung zur Arbeit als ein wichtiger Bestandteil des Programms des römisch-katholischen Religionsunterrichts in den Berufsschulen in Polen nach dem Maiputsch	121
Katarzyna Jarkiewicz Um das Konzept des Wettstreits	145
Małgorzata Lubieniecka Zugehörigkeit zu den Krakauer Chören und Orchestern als eine Art von Freizeitverbringung der werktätigen Menschen.	181
Małgorzata Michniak Arbeit als Mittel zur geistigen und kulturellen Entwicklung des Menschen am Beispiel vom Heiligen Johannes vom Kreuz.	195

Zweiter Teil
Pädagogie der Arbeit

Stanisław Grochmal	
Ergonomisches und geistiges Ausmaß von Arbeit in Unternehmen der Wirtschaft in Gemeinschaft.	217
Krystyna Duraj-Nowakowa	
Die Pädagogik der Lehrerarbeit	241
Grzegorz Grzybek, Paweł Tobiczyk	
Geistlichens Berufsethos und die Voraussetzungen der Entwicklungsethik.	257
Elżbieta Sternal	
Bildungserfordernis und – wert im Bewusstsein Weiterzubildender	271
Anna Seredyńska	
Die Arbeit eines Hospizfreiwilligen – kostenlos, doch uneigennützig? . .	295
Joanna Sztuka, Arbeit als Mittel der Resozialisierungswirkungen im polnischen Strafvollzugssystem.	325
Miłosz Mólka	
Resozialisierung durch Arbeit	351
Sylwester Bębas, Spezifikation der Resozialisierungsarbeit in Resozialisierungsanstalten für Minderjährige.	374
Józef Placha	
Bedeutung der Arbeit im Rehabilitationsprozess von Personen mit Behinderung.	387
Namenregister	397

Wprowadzenie

Praca stanowi jedną z podstawowych form egzystencji człowieka. W sformułowaniach: *homo creator*, *homo faber*, *homo oeconomicus*, *homo technicus*, *homo politicus* zawiera się zarówno określona filozoficzna koncepcja człowieka, jak również spojrzenie na pracę jako afirmację człowieczeństwa¹. Sugerują one, że pracujący przemienia, a niejednokrotnie wręcz udoskonala, świat rzeczy i społeczność ludzką oraz doskonali samego siebie. Poprzez pracę staje się on sobą – osobą. To z kolei pokazuje, że praca stanowi ważny dla rozwoju czynnik w osiąganiu przez osobę dojrzałości, a także w odkrywaniu jej tożsamości i godności. Z tak nakreślonej perspektywy wyłania się znaczenie pracy zarówno dla rozwoju człowieka, jak również większych społeczności. Bez takiej aktywności człowieka trudno wyobrazić sobie proces socjalizacji, z czego wynika, że związek pracy z wychowaniem jest nierozzerwalny.

Zajmowane przez człowieka postawy wobec pracy w znacznej mierze są rezultatem wychowania, którego ogólnie rozumianym celem jest wdrożenie w dorosłe życie. Jak wiadomo, praca stanowi integralną część tego życia. Oznacza to, że oddziaływanie pedagogiczne powinno być ukierunkowane na wychowanie zarówno przez pracę, jak i do pracy. Zdaniem T.W. Nowackiego wychowanie przez pracę jest

systemem działań wychowawczych opartych na filozofii pracy i uznających decydujące znaczenie pracy dla rozwoju społeczeństwa, jego kultury i gospodarki, organizacji i funkcjonowania oraz osobotwórczą wartość pracy w rozwoju jednostki².

¹ Por. J. Mółka *Praca i wychowanie*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, t. 4, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005, s. 806-811.

² T.W. Nowacki, *Praca i wychowanie*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1980, s. 41.

Kontynuując tę myśl, warto dodać, że jest to długotrwały i planowo zorganizowany proces, który przez pryzmat wymienionych walorów winien być ukierunkowany na przygotowanie do samodzielnego wykonywania pracy zawodowej.

W świetle przywołanej definicji wszelka działalność wychowawcza stoi przed ważnym zadaniem, jakim jest wykształcenie świadomości postrzegania pracy nie tylko jako obowiązku społecznego, lecz również sposobu samorealizacji. Poza tym z wychowawczego punktu widzenia nie bez znaczenia pozostaje przygotowanie umysłowe i fizyczne oraz ukształtowanie takich umiejętności praktycznych, które umożliwią wychowankom właściwą organizację ich przyszłej pracy. Nade wszystko najważniejsze wydaje się jednak, by przy tych wszystkich wzniosłych celach w oddziaływaniu wychowawczym nie zapominać o etyczno-moralnej formacji postawy wobec pracy, akcentującej jej wartość i użyteczność.

W dyskursie polskiej pedagogiki podkreśla się trzy główne aspekty wchodzące w skład wychowania do pracy, a mianowicie aspekt aktywizujący, uspołeczniający i wytwórczy³. Aspekt aktywizujący zakłada osiągnięcie efektów pracy wyłącznie poprzez określoną działalność, dzięki której wychowanek ma szansę nauczyć się odpowiedniego, aktywnego (a nawet twórczego) stosunku do otaczającego świata. Wartość uspołeczniająca pracy polega na dostrzeżeniu potrzeby solidarności i dyscypliny we wspólnym działaniu na rzecz sprawnej organizacji i koordynacji podejmowanych przez wychowanka działań oraz nabyciu umiejętności pracy w grupie. Aspekt wytwórczy z kolei ma za zadanie wykształcić w nim poszanowanie dla pracy, ale i dla wytworów pracy, jak również ukształtować postawę odpowiedzialności za jej wykonywanie. Innymi słowy aspekt wytwórczy powinien wyrabiać u wychowanka przekonanie, że praca jest moralną powinnością każdego człowieka, a jednocześnie stanowi źródło jego społecznej wartości.

W kontekst kreślonych atrybutów pracy wpisuje się szereg refleksji, zwłaszcza jeśli wziąć pod lupę pedagogiczny wymiar wychowania do pracy i przez pracę. Refleksje te koncentrują się wokół pytań o adekwatność czy też aktualność oddziaływań wychowawczych wobec rozu-

³ Por. Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2005, s. 157.

mienia pracy przez ponowoczesność. W szczególności chodzi o pytania: Czy współczesne wychowanie w zadowalającym stopniu służy dojrzałej formacji człowieka pracy? Na ile praca postrzegana jest w kategoriach dobra wspólnego, a na ile stanowi jedynie gwarancję zdobywania środków finansowych, niezbędnych do zaspokajania indywidualnych potrzeb? Jak brak pracy wpływa na człowieka i jakie wyzwania przed pedagogiką stawia problem bezrobocia? W jaki sposób wychowanie powinno afirmować wartość pracy, kształtować pozytywny stosunek do niej, rozgraniczać pomiędzy destrukcyjną pracą a pracą konstruktywną i stymulować szacunek do wytworów tej drugiej, a nie odwrotnie?

Potrzeba takiej refleksji bierze się z tendencji dostrzeganych w życiu społeczności ponowoczesnych, które nastawione są na konsumpcyjny styl życia, traktują pracę jako środek do zaspokajania przyziemnych potrzeb⁴. Tego rodzaju postawa generuje realne zagrożenie polegające na degradacji funkcji pracy, sytuując ją przede wszystkim na płaszczyźnie ekonomicznej i postrzegając wyłącznie jako ciężki obowiązek eksploatujący człowieka bądź pole walki o lepszy byt lub miejsce w społecznej strukturze, w której najbardziej cenione stają się kombinatorstwo i cwaniactwo⁵.

Publikacja, którą czytelnik trzyma w ręku, prezentuje stanowisko środowiska akademickiego na temat związków wychowania z pracą. Tym samym wpisuje się ona w dyskurs nad znaczeniem pracy w dzisiejszym, konsumpcyjnym świecie. Problematyka w niej poruszana jest owocem refleksji nad rolą i znaczeniem pracy w procesach kształtowania tożsamości ludzkiej. Żywimy zatem nadzieję, że zawarte na kartach niniejszej publikacji przemyślenia będą zachętą do twórczego wysiłku oraz dalszej pracy nad wnikliwym i rzetelnym pogłębianiem przybliżonego zagadnienia.

Zbigniew Marek, Janusz Mółka, Miłosz Mółka

⁴ Por. Z. Bauman, *Konsumenci w społeczeństwie konsumentów*, w: *Od kontestacji do konsumpcji*, red. M. Kempny, K. Kiciński, E. Zakrzewska, Wydawnictwo ISNS UW, Warszawa 2004, s. 91.

⁵ Por. M. Sztaba, *Wychowanie do pracy i przez pracę jako istotny element wspomagający planowanie i realizowanie kariery zawodowej*, w: *Między wychowaniem a karierą zawodową*, red. B. Jakimiuk, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 91-108.

Introduction

Work consists one of the basic forms of human existence. The following formulations: *homo creator*, *homo faber*, *homo oeconomicus*, *homo technicus*, *homo politicus* include both a certain philosophical human being concept and a perspective of work as affirmation of humanity.¹ These suggest, that the working person changes and often enough even improves the world of things, the human society and finally the human being itself. One becomes himself – a person – through work. As a result this shows that work consists an important factor in achieving maturity by a person but also in discovering the person's identity and dignity. From such a perspective arises the meaning of work both for the development of the human being and bigger societies. Without this kind of human activity it is hard to imagine a process of socialization, which shows that the relationship between work and education is inseparable.

The approaches humans take towards work are largely a result of their upbringing, which in general aims to introduce them into adult life. As is well known, work consists an integral part of that life. This means that the pedagogical influence should be directed to upbringing both *through* and *to* work. In T.W. Nowacki's opinion upbringing through work is

a system of educational activities based on the philosophy of work and acknowledging the decisive meaning of work for development of the society, for its culture and economy, organization and functioning as well as personality-forming value of work in the development of an individual.²

Carrying on with this thought it should be noted that this is a lengthy process organized according to a plan, a process which should be directed to preparing to do ones professional work unassisted.

¹ Cf. *Praca i wychowanie*, in: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, vol. 4, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005, p. 806-811.

² T.W. Nowacki, *Praca i wychowanie*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1980, p. 41.

In the light of the invoked definition all educational activity faces an important task of developing the consciousness of seeing work not only as social duty but also as a way of self-fulfillment. From the educational point of view it is also not without a meaning to prepare oneself mentally and physically and to develop such practical skills, that will enable the pupils a proper organization of their future work. However, above all, it seems to be most important in all these lofty goals in the educational impact not to forget about the ethical-moral formation of the attitude towards work, that emphasizes its value and utility.

In Polish pedagogical discourse three main aspects of educating to work are emphasized, namely the activating, socializing and generating aspects.³ The activating aspect presupposes achieving work effects exclusively through a certain activity, which gives pupils a chance to learn an adequate, active – and even creative – attitude towards the surrounding world. The socializing value of work consists in recognizing the need of solidarity and discipline in the common action to effectively organize and coordinate the pupils' efforts, and to build the ability to work in a team. The generating aspect in turn develops the pupils' respect for work and also for its products as well as to create an attitude of responsibility for carrying it out. In other words, the generating aspect should develop in pupils the belief that work is a moral duty of every human being and, at the same time, it consists the source of their social worth.

The context of attributes of work as presented here reflects on several aspects, especially examining at the pedagogical dimension of education to work and through it. These reflections are focused around the questions for adequacy or actuality of an educational action towards understanding work through postmodernity. In particular, it is about the question, if the contemporary education provides a satisfying impact to a mature formation of a person who works? To what extent do people regard work as a category of common good and to what extent is work only a means to gaining the financial resources necessary to fulfill individual needs? What is the influence of lack of work on man and what pedagogical challenges result from the issue of unemployment? In what way should education affirm the value of work, form a positive attitude towards it, differentiate between destructive and constructive work and how should it stimulate respect of the first but not the second?

The need for such reflections results from tendencies noticed in the life of postmodern societies, which are aimed at consumptive lifestyle, whereas they

³ Cf. Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2005.

treat work as a resource to meet their pedestrian needs.⁴ This kind of approach generates a real danger of degrading the function of work, placing it above all at the economical level and seeing it only as hard duty that exploits man, as an area of fight for better existence or place in the social structure, where ruse and cunning are the most appreciated features.⁵

This publication presents the attitude of the academy towards the subject of relationships between education and work. Consequently, it takes part in the discourse on the meaning of work in the current consumptive world. The issues addressed in it is a result of reflections on the role and meaning of work in the processes of developing human identity. We therefore hope that the reflections contained on the pages of this publication will provide encouragement to a creative effort and to further work on thorough and reliable broadening of an issue, which is being brought closer.

Zbigniew Marek, Janusz Mółka, Miłosz Mółka

⁴ Cf. Z. Bauman, *Konsumenci w społeczeństwie konsumentów*, in: *Od kontestacji do konsumpcji*, eds. M. Kempny, K. Kiciński and E. Zakrzewska, Wydawnictwo ISNS UW, Warszawa 2004.

⁵ Cf. M. Sztaba, *Wychowanie do pracy i przez pracę jako istotny element wspomagający planowanie i realizowanie kariery zawodowej*, in: *Między wychowaniem a karierą zawodową*, ed. B. Jakimiuk, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, p. 91-108.

Einleitung

Die vorliegende Arbeit stellt eine der grundlegenden Formen der menschlichen Existenz dar. Die folgenden Formulierungen: *homo creator*, *homo faber*, *homo oeconomicus*, *homo technicus*, *homo politicus* umfassen sowohl ein gewisses Konzept, als auch den Blick auf Arbeit als eine Affirmation der Menschlichkeit. Sie lassen uns vermuten, dass eine arbeitende Person die Kraft hat, die Welt der Dinge und die menschliche Gemeinschaft zu verändern, oftmals geradezu zu perfektionieren, und den Menschen selbst zu vervollkommen. Durch Arbeit wird er selbst – das heißt, er wird eine Person. Dies zeigt wiederum, dass Arbeit einen für die Entwicklung wichtigen Faktor beim Reifwerden, sowie bei der Entdeckung der eigenen Identität und Würde ausmacht. Aus einer so beschriebenen Perspektive schält sich die Bedeutung der Arbeit heraus – sowohl ihre Bedeutung für die Entwicklung des Menschen, als auch größerer Gemeinschaften. Ohne solche menschliche Aktivität ist ein Sozialisierungsprozess kaum vorstellbar. Daraus ergibt sich, dass die Beziehung zwischen Arbeit und Erziehung nicht zu trennen ist.

Die Stellungen, die man der Arbeit gegenüber nimmt, resultieren in reichem Maße aus der Erziehung, deren allgemein verstandenes Ziel ist es, einen Menschen ins erwachsene Leben einzuführen. Dem Vernehmen nach, bildet Arbeit einen integralen Teil des Lebens. Das bedeutet, dass die pädagogische Einwirkung sowohl auf die Erziehung durch Arbeit, als auch zur Arbeit ausgerichtet werden soll. Laut T.W. Nowacki ist die Erziehung durch Arbeit

ein System von Erziehungsaktivitäten, die auf Philosophie der Arbeit basieren. Jene Erziehungsaktivitäten anerkennen die entscheidende Bedeutung der Arbeit für die Entwicklung der Gesellschaft, ihrer Kultur, Wirtschaft, Organisation und ihres Funktionierens, sowie den persönlichkeitsformenden Wert der Arbeit in der Entwicklung eines Individuums¹.

¹T.W. Nowacki, *Praca i wychowanie* (dt.: *Arbeit und Erziehung*), Warszawa 1980, s. 41.

Um diesen Gedanken weiterzuentwickeln, lohnt es sich hinzuzufügen, dass jener Prozess langdauernd und plangemäß organisiert ist. Betrachtet durch das Prisma der genannten Vorteile soll er auf die Vorbereitung zur selbständigen Berufsausübung orientiert sein.

Im Lichte der aufgeführten Definition steht jegliche Erziehungsaktivität einer wichtigen Aufgabe bevor, indem sie das Bewusstsein der Arbeitswahrnehmung nicht nur als eine soziale Pflicht, sondern auch als eine Art Selbstverwirklichung zu entwickeln hat. Ferner, aus dem erzieherischen Blickwinkel, ist die geistige und körperliche Vorbereitung sowie das Formen von solchen praktischen Fertigkeiten bedeutend, die den Schülern erlauben, ihre künftige Arbeit richtig zu organisieren. Vor allem scheint es jedoch am wichtigsten, bei all den erhabenen Zielen in der erzieherischen Auswirkung, die ethisch-moralische Formation der Einstellung zur Arbeit nicht zu vergessen, die ihren Wert und ihre Nützlichkeit hervorhebt.

Im Diskurs der polnischen Pädagogik werden drei Hauptaspekte unterstrichen, die Bestandteile der Erziehung zur Arbeit bilden, nämlich der aktivierende, sozialisierende und der produktive Aspekt². Der aktivierende Aspekt setzt voraus, dass die Effekte der Arbeit ausschließlich durch eine bestimmte Aktivität erreicht werden, dank der der Schüler die Chance hat, eine richtige, aktive, eben schöpferische Einstellung zu der ihn umgebenden Welt zu erlernen. Der sozialisierende Vorteil der Arbeit besteht in der Wahrnehmung des Bedürfnisses der Solidarität und Disziplin in der gemeinsamen Arbeit für eine effektive Organisation und Koordination der Maßnahmen, die ein Schüler trifft, sowie in dem Erwerb der Fähigkeit zur Gruppenarbeit. Die Aufgabe des produktiven Aspekts beruht darauf, den Respekt für Arbeit und ihre Produkte, sowie eine verantwortungsvolle Haltung für Arbeitsausübung auszubilden. Mit anderen Worten soll der produktive Aspekt dem Schüler die Überzeugung beibringen, dass Arbeit eine moralische Schuldigkeit jedes Menschen ist und gleichzeitig die Quelle seines gesellschaftlichen Wertes bildet.

In den Zusammenhang der gezeichneten Attribute von Arbeit fügt sich eine Reihe von Nachdenken ein, insbesondere wenn man das pädagogische Ausmaß der Erziehung zur und durch die Arbeit unter die Lupe nimmt. Jene Nachdenken konzentrieren sich rund um die Fragen nach der Adäquatheit oder Gültigkeit der erzieherischen Einwirkungen gegenüber der Art, wie Arbeit durch Postmoderne verstanden wird. Besonders geht es um die Frage, ob die gegenwärtige Erziehung zufriedenstellend der reifen Formation eines

²Siehe Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2005.

(positiv verstandenen) Arbeitsmenschen dient? Inwieweit wird Arbeit als ein gemeinsames Gut wahrgenommen und inwiefern bildet sie nur eine Garantie für den Erwerb von Finanzmitteln, die unentbehrlich sind, um die individuellen Bedürfnisse zu stillen? Wie wird der Mensch durch den Arbeitsmangel beeinflusst und welche Herausforderungen für Pädagogik stellt das Problem der Arbeitslosigkeit? Auf welche Weise soll Erziehung den Arbeitswert hervorheben, wie soll sie eine positive Einstellung gegenüber der Arbeit bilden und wie soll sie eine destruktive Arbeit von einer konstruktiven abgrenzen und den Respekt für die Produkte der zweiten fördern und nicht umgekehrt?

Das Bedürfnis einer solchen Reflexion kommt von den Tendenzen, die im Leben der postmodernen Gemeinschaften wahrgenommen werden, die einen konsumorientierten Lebensstil bevorzugen und Arbeit nur als ein Mittel zum Stillen von prosaischen Bedürfnissen dienen. Eine derartige Haltung erzeugt eine reale Bedrohung. Sie besteht darin, dass die Arbeitsfunktion herabgesetzt wird, indem sie vor allem auf der ökonomischen Ebene situiert wird und entweder als eine schwere Pflicht, die den Menschen ausnutzt, oder als ein Schlachtfeld wahrgenommen wird, auf dem ein Kampf um bessere Existenz oder besseren Platz in der sozialen Struktur stattfindet, wo die höchstgeschätzten Eigenschaften Schlitzohrigkeit und Schlauköpfigkeit bilden.

Jene Publikation, die der Leser in seinen Händen hält, präsentiert den Standpunkt des akademischen Milieus zum Thema der Beziehungen zwischen Arbeit und Erziehung. Damit fügt sie sich in den Diskurs über Arbeitsbedeutung in der heutigen, konsumorientierten Welt ein. Die darin angesprochene Problematik ist ein Resultat der Reflexionen über die Rolle und Bedeutung von Arbeit in den Gestaltungsprozessen der menschlichen Identität. Demnach hoffen wir, dass die Nachdenken, die sich auf den Seiten der vorliegenden Publikation befinden, eine Ermunterung zur schöpferischen Anstrengung und weiteren Arbeit an gründlicher und solider Vertiefung der dargestellten Frage bilden werden.

Zbigniew Marek, Janusz Mólka, Miłosz Mólka